

MOLIYA TUSHUNCHASI VA UNING VAZIFALARI

Lapasov Shaxzod Anvar o'g'li

Toshkent shahridagi Singapur menejmentni rivojlantirish instituti (Magistr)

Annotatsiya

Ushbu maqolada moliya tushunchasi, uning iqtisodiy mohiyati va ijtimoiy ishlab chiqarish jarayonidagi o'rni tahlil qilingan. Moliyaning taqsimlash, nazorat va boshqaruv vazifalari alohida ko'rib chiqilib, ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik asoslab berilgan. Shuningdek, moliya tizimining milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi ahamiyati va davlat byudjeti, korxonalar moliyasi hamda aholi moliyaviy munosabatlari misolida amaliy jihatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: *moliya, moliyaviy munosabatlar, taqsimlash vazifasi, nazorat vazifasi, moliya tizimi, davlat byudjeti, yalpi ichki mahsulot, pul mablag'lari fondi.*

Annotation: *This article analyzes the concept of finance, its economic essence and role in the process of social production. The distributive, control and regulatory functions of finance are examined separately, and their interrelationship is substantiated. The significance of the financial system for the development of the national economy is also revealed through the example of the state budget, enterprise finance and financial relations of the population.*

Key words: *finance, financial relations, distribution function, control function, financial system, state budget, gross domestic product, monetary fund.*

Kirish

Bozor munosabatlari sharoitida moliya kategoriyasi iqtisodiyotning barcha sohalarini qamrab oluvchi, davlat, korxonalar va aholi o'rtasidagi pul munosabatlarini ifodalovchi muhim iqtisodiy mexanizm hisoblanadi. Har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti, ko'p jihatdan, uning moliya tizimi qanchalik samarali tashkil etilganligiga bog'liq. Shu sababli moliya tushunchasining mohiyatini, uning vazifalarini va amal qilish mexanizmlarini chuqur o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi — moliya tushunchasining nazariy asoslarini yoritish, uning ob'ektiv iqtisodiy kategoriya sifatidagi xususiyatlarini ochib berish hamda asosiy vazifalarini tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism

Moliya — bu yalpi ichki mahsulot va milliy daromadni taqsimlash hamda qayta taqsimlash jarayonida yuzaga keladigan, markazlashgan va markazlashmagan pul mablag'lari fondlarining shakllanishi, taqsimlanishi va ishlatilishi bilan bog'liq iqtisodiy munosabatlar majmuidir. Moliya munosabatlari pul shaklida namoyon bo'ladi, ammo har qanday pul munosabati moliyaviy munosabat hisoblanmaydi — faqat pul mablag'lari fondlarining harakati bilan bog'liq munosabatlarga moliya tarkibiga kiradi.

Moliyaning paydo bo'lishi davlatning yuzaga kelishi va tovar-pul munosabatlarining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq. Davlat o'z vazifalarini bajarish uchun markazlashgan pul mablag'lari fondlarini — ya'ni byudjetni — shakllantirishga muhtoj bo'ladi. Aynan shu zaruriyat moliyaviy munosabatlarning ob'ektiv iqtisodiy kategoriya sifatida shakllanishiga asos bo'lgan.

Moliyaning asosiy vazifalari

Moliya kategoriyasining mohiyati uning bajaradigan vazifalarida namoyon bo'ladi. Iqtisodiy adabiyotlarda moliyaning quyidagi asosiy vazifalari ajratib ko'rsatiladi:

1. **Taqsimlash vazifasi.** Moliyaning eng muhim vazifasi bo'lib, yalpi ichki mahsulot va milliy daromadning korxonalar, tarmoqlar, hududlar, davlat hamda aholi o'rtasida taqsimlanishini ta'minlaydi. Ushbu vazifa orqali ishlab chiqarish omillari, ijtimoiy soha va davlat boshqaruvi uchun zarur pul mablag'lari shakllantiriladi.

2. **Nazorat vazifasi.** Pul mablag'lari fondlarining shakllanishi va ishlatilishi jarayonida iqtisodiy va moliyaviy intizomga rioya etilishini kuzatib borishni ta'minlaydi. Bu vazifa orqali xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning moliyaviy faoliyati, soliq majburiyatlarini bajarishi va byudjet mablag'laridan maqsadli foydalanilishi nazorat qilinadi.

3. **Rag'batlantiruvchi (stimallashtiruvchi) vazifa.** Moliyaviy vositalar — soliqlar, subsidiyalar, imtiyozlar, kreditlar — yordamida ishlab chiqarishni rivojlantirish, investitsiya faolligini oshirish va resurslardan oqilona foydalanishga undash imkonini beradi.

4. **Tartibga solish vazifasi.** Davlat moliyaviy-kredit siyosati orqali makroiqtisodiy jarayonlarni — inflatsiya darajasini, ish bilan bandlikni, iqtisodiy o'sish sur'atlarini — tartibga solib boradi.

Ushbu vazifalar bir-biri bilan uzviy bog'liq holda amal qiladi va moliyaning yagona ijtimoiy-iqtisodiy mohiyatini tashkil etadi. Taqsimlash vazifasisiz nazorat vazifasini amalga oshirib bo'lmaydi, chunki nazorat aynan pul mablag'lari harakatining qaysi bosqichlarida amalga oshirilishini kuzatishni nazarda tutadi.

Moliya tizimining tarkibiy bo'g'inlari

Moliya tizimi bir qancha o'zaro bog'liq bo'g'inlardan tashkil topadi. Davlat moliyasi tarkibiga davlat byudjeti, byudjetdan tashqari jamg'armalar va davlat krediti kiradi. Korxonalar moliyasi ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohasidagi pul munosabatlarini, jumladan, foyda, amortizatsiya ajratmalari va aylanma mablag'larni qamrab oladi. Aholi moliyasi esa fuqarolarning daromadlari, jamg'armalari va xarajatlari bilan bog'liq munosabatlarni o'z ichiga oladi.

Ushbu bo'g'inlarning barchasi yagona moliya tizimini tashkil etib, ular o'rtasidagi muvozanat milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim shart hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, moliya — ijtimoiy ishlab chiqarish jarayonida ob'ektiv zaruriyat asosida yuzaga keladigan va pul mablag'lari fondlarining harakati bilan bog'liq murakkab iqtisodiy kategoriyadir. Uning taqsimlash, nazorat, rag'batlantiruvchi va tartibga solish

vazifalari iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini, davlat, korxonalar va aholi manfaatlarining muvozanatli ta'minlanishini belgilaydi. Moliya tizimini takomillashtirish, moliyaviy intizomni mustahkamlash va moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish — milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlovchi eng muhim omillardan biri bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi.
2. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya. Darslik. — Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2021.
3. Karimov N.G. Moliya va kredit asoslari. — Toshkent, 2020.
4. Sengupta R. Public Finance and Financial Systems. — New York, 2019.